

Wiad. entomol.	23 (2): 81-88	Poznań 2004
----------------	---------------	-------------

Nowe stanowiska gnilików (*Coleoptera: Histeridae*) w Polsce.
Część 2. *Abraeinae* i *Saprininae*

New records of the histerid beetles (*Coleoptera: Histeridae*) in Poland.
Part 2. *Abraeinae* and *Saprininae*

RAFAŁ RUTA¹, PAWEŁ JAŁOSZYŃSKI², SZYMON KONWERSKI³

¹Zakład Bioróżnorodności i Taksonomii Ewolucyjnej, Instytut Zoologiczny U.Wr.,
ul. Przybyszewskiego 63/77, 51-148 Wrocław; e-mail: rafcol@poczta.onet.pl

²Os. Wichrowe Wzgórze 22/13, 61-678 Poznań; e-mail: japawel@man.poznan.pl

³Katedra Zoologii Akademii Rolniczej, ul. Doktora Judyma 20, 71-466 Szczecin;
e-mail: s.konwerski@biot.ar.szczecin.pl

ABSTRACT: New faunistic data on the occurrence of 16 rare histerid beetle species (*Coleoptera: Histeridae*) in Poland are presented. The following species are reported for the first time from particular regions in Poland: Pomeranian Lakelands – *Abraeus perpusillus*, *Plegaderus saucius*, *Acritus minutus*, and *Aeletes atomarius*; Wielkopolska-Kujawy Lowlands – *Abraeus parvulus*, *Acritus homoeopathicus*, *Aeletes atomarius*, and *Saprinus tenuistris sparsutus*.

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Histeridae*, *Abraeinae*, *Saprininae*, Poland, new records.

W pierwszej części pracy (RUTA i in. 2004) podaliśmy dane dotyczące rozmieszczenia w Polsce czterech spośród sześciu krajowych podrodzin gnilików. Niniejsza praca jest jej kontynuacją i zawiera informacje o 16 gatunkach należących do podrodzin *Abraeinae* i *Saprininae*.

Nazewnictwo i układ systematyczny przyjęto za najnowszym katalogiem *Histeridae* świata (MAZUR 1997).

Dziękujemy Panu prof. dr. hab. Sławomirowi MAZUROWI za informacje na temat *Acritus homoeopathicus* WOLL. oraz Robertowi MATUSIAKOWI, Darii BAJERLEIN, Edwardowi BARANIAKOWI, Maciejowi KAŻMIERCZAKOWI, Anecie KONWERSKIEJ i Urszuli WALCZAK za przekazanie okazów lub udostępnienie danych wykorzystanych w niniejszej pracy.

O ile nie zaznaczono inaczej, materiał dowodowy znajduje się w kolekcjach autorów.

Następujące skróty oznaczają: PJ – P. JAŁOSZYŃSKI, RR – R. RUTA, SK – SZ. KONWERSKI, o. – oddział (numer oddziału leśnego), P.N. – Park Narodowy.

ABRAEINAE

Chaetabraeus globulus (CREUTZER, 1799)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Koło vic. (CC38), 15 VI 1998, 1 ex., leg. et coll. M. KAŻMIERCZAK.

Gatunek żyjący w rozkładających się roślinach, grzybach i odchodach. Według danych literaturowych występuje pospolicie w całym kraju (BURAKOWSKI i in. 1978). W zbiorach muzealnych spotkać można długie serie tego gatunku łowione w pierwszej połowie XX wieku i wcześniej. W ostatnich latach autorom nie udało się napotkać *Ch. globulus*, mimo intensywnej eksploatacji różnych rejonów kraju. Wnioskować stąd można o stopniowym zaniku lub okresowym spadku liczebności omawianego gatunku.

Abraeus granulum ERICHSON, 1839

– Pojezierze Pomorskie: rez. „Kuźnik” ad Piła (XU19), o. 193j, pod korą martwej topoli, wraz z *Hololepta plana* (SULZ.), 6 VI 2000, 1 ex., leg. RR; Piła vic. (XU19), o. 170, pod leżącym pniakiem dębowym w dąbrowie, 3 IX 2001, 7 exx., 29 III 2002, 9 exx., leg. RR.

Rzadko spotykany gatunek, znany z południowej części Polski i z Pomorza. Z Pojezierza Pomorskiego podany ponad 50 lat temu (BURAKOWSKI i in. 1978).

Abraeus parvulus AUBÉ, 1842

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Poznań - Cytadela (XU31), pod korą spróchniałego pnia topoli czarnej, 4 IX 1997, 2 exx., próchnowisko wewnętrzne topoli czarnej z gniazdem *Lasius brunneus* (LATR.), 18 I 1999, 1 ex., leg. SK; Puszczykowo (XT29), pod korą topoli leżącej na brzegu Warty, 14 III 1998, 1 ex., leg. PJ.; Karszew ad Dąbie (CC57), próchno kasztanowca, 18 XII 1999, 2 exx., leg. SK.

Gatunek saproksylofilny, uznawany za rzadkość na całym obszarze występowania; łowiony w towarzystwie mrówek *Lasius brunneus* (LATR.) i *Formica sanguinea* LATR. (KRYZHANOVSKIJ, REICHARDT 1976). Na czerwonej liście chrząszczy Polski (PAWŁOWSKI i in. 2002) umieszczony został w kategorii VU. Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Abraeus perpusillus (MARSHAM, 1802)

- Pojezierze Pomorskie: Złotowo NW (WU79), w próchnie przydrożnego klonu, 20 VII 2002, 2 exx., leg. RR; Bytyń NE (WV80), w przyziemnej dziupli świerka zasiedlonej przez *Lasius fuliginosus* (LATR.), 22 VII 2002, 2 exx., leg. RR; Jezioroki SE (WU79), martwa stojąca topola czarna, pod korą, 16 VII 2002, 1 ex., leg. RR; rez. „Kuźnik” ad Piła, próchnowisko w starej topoli białej wraz z *Lasius fuliginosus*, 27 VIII 2001, 2 exx., o. 193j, buczyna, 27 IX 2001, 1 ex., leg. RR.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Piła vic. (XU18), z próchna topoli czarnej, w towarzystwie *Lasius fuliginosus*, 30 IV – 2 V 2001, 12 exx., leg. RR; Biedrusko vic. (XU32), poligon, w próchnie brzozy, 3 VIII 1998, 1 ex., 21 V 1999, 3 exx., leg. SK; Promno (XU51), buczyna, ściółka wokół pniaka jaworowego, 17 IV 1999, 4 exx., leg. PJ.

Gatunek rzadko łowiony, czasem znajdujący w dużej liczbie osobników w próchnowiskach drzew liściastych zasiedlonych przez mrówki z rodzaju *Lasius* FABR. W opracowaniu chrząszczy Bieszczadów Zachodnich (PAWŁOWSKI i in. 2000) określony mianem gatunku „puszczańskiego”. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Plegaderus caesus (HERBST, 1792)

- Pojezierze Pomorskie: Jezioroki SE, martwa stojąca topola czarna, pod korą, 16 VII 2002, 1 ex., leg. RR; Płociczno SE (WV70), pod korą brzozy, 19 VII 2002, 2 exx., leg. RR; Płociczno W (WV70), o. 43g, bór sosnowy, pniak sosny, 19 VII 2002, 1 ex., leg. RR; Strzalinie vic. (WU89), bór sosnowy, pod korą sosny, 15 VII 2002, 1 ex., leg. RR; Drawieński PN. (WU68), Pustelnia vic., pod korą leżącej brzozy, 8 VI 2000, 1 ex., leg. RR; Łąkie vic. (XV43), pień olszy, 20 VIII 1999, 1 ex., leg. RR; Stara Łubianka vic. (XU19), 2 km S, próchno wierzby, 4 IV 1999, 1 ex., leg. RR; Zawada vic. (XU19), bór sosnowy, pod korą sosny, 18 III 2000, 1 ex., leg. RR; Czapla vic. (XV00), 2–3 VI 2000, 1 ex., leg. RR; rez. „Kuźnik” ad Piła, próchnowisko w starej topoli białej, wraz z *Lasius fuliginosus*, 5 XII 1999, 5 exx., 15 IV 2001, 5 exx., o. 192, 2 IV 1999, 2 exx., o. 193j, w próchnie brzozy, 24 III 1999, 2 exx., leg. RR.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Puszcza Notecka, Hamrzysko vic. (WU55), skraj lasu sosnowego, pod korą leżącej brzozy, 7 IV 1994, 7 exx., leg. PJ; Rogalin (XT39), pod korą topoli, 14 II 1998, 1 ex., 5 IX 1998, 2 exx., leg. PJ; Włocławek vic. (CD63), las sosnowy, pod korą leżącej sosny, 14 II 1998, 6 exx., leg. PJ.; Biedrusko vic., poligon, w próchnie brzozy, 3 VIII 1998, 3 exx., 18 X 1998, 2 exx., leg. SK; Gołaszyn vic. (XU23), poligon, pod korą martwej brzozy, 9 IV 2000, 2 exx., leg. SK; Lusowo (XU11),

w próchnie *Salix fragilis* L., 19 IX 1999, 2 exx., leg. SK; Poznań - Cytadela, pod korą leżącej topoli, 4 IX 1997, 1 ex., leg. PJ, w próchnie topoli czarnej, II 1999, 1 ex., 14 VII 2000, 1 ex., leg. SK; Piła - Gładyszewo vic. (XU19), w próchnie klonu, 29 V 1998, 1 ex., 1 IV 1999, 1 ex., leg. RR; Dolaszewo vic. (XU19), 24 IV 1999, 1 ex., leg. RR; Piła - Leszków vic. (XU28), w próchnie drzewa liściastego, 8 V 1999, 1 ex., leg. RR.

Najczęstszy gatunek rodzaju, łowiony zwykle pod korą i w próchnie różnych gatunków drzew liściastych i sosen. Występuje w całej Polsce, choć jest dość rzadko wykazywany (BURAKOWSKI i in. 1978).

Plegaderus saucius ERICHSON, 1834

- Pojezierze Pomorskie: rez. „Kuźnik” ad Piła, bór sosnowy, pod korą martwej sosny, o. 192h, 24 VII 2000, 3 exx., 21 VIII 2000, 1 ex., 15 IV 2001, 4 exx., leg. RR.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Kaczory vic. (XU28), bór sosnowy, pod korą martwej sosny, 8 V 1999, 1 ex., leg. RR; Włocławek vic., bór sosnowy, pod korą martwej, stojącej sosny, 11 VIII 1998, 2 exx., leg. PJ.

Dość rzadki gatunek, spotykany zwykle pod korą obumierających drzew iglastych (BURAKOWSKI i in. 1978). Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Acritus minutus (HERBST, 1792)

- Pojezierze Pomorskie: Drawieński P.N., Pustelnia vic., pod korą leżącej brzozy, 8 VI 2000, 4 exx., leg. RR.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Biedrusko vic., poligon, pod korą topoli, 18 X 1998, 4 exx., 21 V 1999, 13 exx., 21 VII 1999, 1 ex., 23 VII 1999, 1 ex., leg. SK; Gołszyn vic., poligon, pod korą martwej brzozy, 9 IV 2000, 3 exx., leg. SK; Torzym vic. ad Świebodzin (WT09), 24 VII 2001, 1 ex., leg. SK.

Łowiony rzadko, zwykle pod korą drzew liściastych i w rozkładających się substancjach roślinnych (BURAKOWSKI i in. 1978). Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Acritus nigricornis (HOFFMANN, 1803)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Piła vic., z próchna topoli czarnej, w towarzystwie *Lasius fuliginosus*, 30 IV – 2 V 2001, 1 ex., leg. RR; Prawomyśl vic. (XU38), w gnijących roślinach na miedzy, 26 VII 2001, 1 ex., leg. RR; Osowa Góra ad Poznań (XT29), ad luc., 18 V 1994, 2 exx., leg. E. BARANIAK; Krzyszkowo ad Rokietnica (XU12), pułapka ziemna z obornikiem, 5 V 2000, 1 ex., leg. D. BAJERLEIN.

Według „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1978) jest dość pospolitym gatunkiem, czego nie potwierdzają obserwacje autorów i dane literaturowe. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej nie był podawany od prawie 70 lat.

Acritus homoeopathicus WOLLASTON, 1857

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Chłudowo vic. (XU22), poligon, ad luc., 11 VI 2000, 4 exx., leg. U. WALCZAK; Koło vic. (CC38), 21 XII 2000, 1 ex., leg. et coll. R. MATUSIAK.

Należy do najrzadszych krajowych gnilików. Powyższe stanowiska są kolejnymi pewnymi w Polsce po doniesieniach TRELLI (1928) i KRÓLIKA (1999). Bionomia tego gatunku pozostaje praktycznie nieznaną. Zarówno przez KRÓLIKA (1999) jak i w Chłudowie łowiony był do światła. Od podobnych gatunków – *A. nigricornis* (HOFFM.) i możliwego do stwierdzenia w Polsce *A. komai* LEWIS, 1879 – może być odróżniony na podstawie różnic w układzie bruzdek metasternum i mesepimeronu, których ilustracje podają MAZUR (1987) i ERBELING (1998). Na czerwonej liście chrząszczy Polski (PAWŁOWSKI i in. 2002) umieszczony został w kategorii VU. Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Aeletes atomarius (AUBÉ, 1842)

- Pojezierze Pomorskie: Jezioro SE, martwa stojąca topola czarna, pod korą, 16 VII 2002, 2 exx., leg. RR.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Chłudowo vic., poligon wojskowy, ad luc., 11 VI 2000, 1 ex., leg. U. WALCZAK.

Niezmiernie rzadki gatunek, znany jedynie z Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej i Wyżyny Lubelskiej (BURAKOWSKI i in. 1978). Na czerwonej liście chrząszczy Polski (PAWŁOWSKI i in. 2002) umieszczony został w kategorii VU. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego i Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Teretrius fabricii MAZUR, 1972

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Piła SW (XU18), nad Jeziorem Piaszczystym, na silnie nasłonecznionej martwej topoli z otworami wylotowymi kółek *Ptilinus* sp., 5 VII 1999, 4 exx., leg. RR.

Rzadki gatunek polujący głównie na chrząszcze *Ptilinus fuscus* GEOFFR. i *Lyctus linearis* (GOEZE) (MAZUR 1981). Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej nie był wykazywany od 80 lat (BURAKOWSKI i in. 1978).

*SAPRININAE**Myrmetes paykulli* KANAAR, 1979[= *Myrmetes piceus* (PAYKULL, 1809)]

- Pojezierze Pomorskie: Góra Dąbrowa ad Zawada (XU09), w mrowisku *Formica* z grupy „*rufa*”, 18 III 2000, 3 exx., leg. RR; Piła vic., o. 196, las mieszany, mrowisko *Formica* z grupy „*rufa*”, 5 XII 1999, 6 exx., leg. RR; na S od rez. „Kuźnik” ad Piła (XU19), mrowisko *Formica polycтена* FOERST., 10 XI 2001, 5 exx., leg. RR.
  - Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Włocławek vic. (CD63), w mrowiskach *Formica truncorum* FABR. i *Formica polycтена*, 25 XII 1999, 1 ex., 15 I 2000, 3 exx., leg. PJ; Pobiedziska (XU51), w mrowisku *Formica* z grupy „*rufa*”, 31 III 2001, 1 ex., leg. PJ.; Kłodawa vic. (CC59), przyziemna dziupla na dębie z *Lasius* sp., 12 I 1999, 2 exx., leg. R. MATUSIAK.
- Myrmekofilny gatunek, występujący prawdopodobnie w całej Polsce. Z Pojezierza Pomorskiego od 60 lat nie był podawany (BURAKOWSKI i in. 1978).

Saprinus immundus (GYLLENHAL, 1827)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Piła SW (XU18), piaszczysty młodnik sosnowy, do pułapki z mięsem, 31 VII 1999, 1 ex., leg. RR.
- Uznawany za dość często spotykany, psammofilny gatunek, jednak zdaniem autorów występuje rzadko. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej od 70 lat nie był wykazywany (BURAKOWSKI i in. 1978).

Saprinus lautus ERICHSON, 1839

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Puszczykowo vic. (XT29), w pieczarkach (*Agaricus* sp.) na brzegu Warty, na kserotermicznym wzniesieniu, 26 VII 1997, 2 exx., leg. PJ; Promno ad Poznań, pod pieczarką na silnie nasłonecznionym polu, 14 VI 2001, 1 ex., leg. PJ; Kaleń Mała ad Kłodawa (CC69), 14 VI 1999, 5 exx., leg. et coll. R. MATUSIAK.
- Interesujący gatunek żyjący na kserotermicznych obszarach o piaszczystym podłożu, zwykle w gnijących grzybach, rzadziej na padlinie (KRYZHANOVSKII, REICHARDT 1976). Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej nie był podawany od 80 lat (BURAKOWSKI i in. 1978).

Saprinus tenuistrius sparsutus SOLSKIJ, 1876

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Poznań - Rataje (XU30), w mieszkaniu, 28 V 1998, 1 ex., leg. SK, 20 VIII 1998, 1 ex., leg. A. KONWERSKA; Poznań - Jeżyce (XU20), pod martwym gołębiem przy chodniku, 15 VI 2003, 1 ex., leg. RR.

Interesujący gatunek, którego północno-zachodnia granica zasięgu przebiega przez Polskę (MAZUR 1981). W Polsce spotykany głównie w dużych miastach (obserwacje własne RR). Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Saprinus virescens (PAYKULL, 1798)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Kościelec ad Koło (CC38), V 1998, 2 exx., leg. R. MATUSIAK, coll. R. MATUSIAK et RR.

Bardzo rzadko łowiony przedstawiciel rodzaju, imagines polują na larwy stonek z rodzaju *Phaedon* DAHL, choć spotkać je można również na padlinie i odchodach (MAZUR 1981). Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej znane są trzy stanowiska, ostatnie dane pochodzą sprzed ponad 50 lat (BURAKOWSKI i in. 1978).

SUMMARY

The present paper is a continuation of the one published by the authors in 2004 (RUTA et al. 2004) and provides data on the occurrence of another 16 Polish species of Histeridae beetles from the subfamilies *Abraeinae* and *Saprininae*, which were not treated in the first paper. *Abraeus perpusillus* (MARSHAM), *Plegaderus saucius* ERICHSON, *Acritus minutus* (HERBST), and *Aeletes atomarius* AUBÉ are reported for the first time from Pomeranian Lakelands; *Abraeus parvulus* AUBÉ, *Acritus homoeopathicus* WOLLASTON, *Aeletes atomarius* AUBÉ, and *Saprinus tenuistris sparsutus* SOLSKIJ are new for Wielkopolska-Kujawy Lowlands.

PIŚMIENNICTWO

- BURAKOWSKI B., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1978: Chrząższe *Coleoptera* – *Histeroidea* i *Staphylinoidea* prócz *Staphylinidae*. Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 5: 1-356.
- ERBELING L. 1998: *Acritus komai* LEWIS, 1879 auch in Deutschland und Griechenland (*Coleoptera*, *Histeridae*). Ent. Bl., 94: 74-76.
- KRÓLIK R. 1999: Materiały do poznania chrząszczy (*Coleoptera*) Górnego Śląska. Acta ent. siles., 5-6: 15-20.
- KRYZHANOVSKIJ O. L., REICHARDT, A. N. 1976: Zhuki nadsemeystva *Histeroidea* (semeystva *Sphaeritidae*, *Histeridae*, *Synteliidae*). Fauna SSSR, Zhestokrylye, V, vyp. 4., Leningrad: 1-434.
- MAZUR S. 1970: Uwagi o występowaniu niektórych gniliaków (*Coleoptera*, *Histeridae*) w Polsce. Fragm. faun., 15 (17): 273-277.
- MAZUR S. 1981: *Histeridae* Gniliakowate (*Insecta: Coleoptera*). Fauna Polski, Warszawa, 9: 1-205.

- MAZUR S. 1987: Description of a new *Pholioxenus* from Morocco with additional histerid notes (*Col., Histeridae*). Ent. Bl., **83** (1): 28-32.
- MAZUR S. 1997: A world catalogue of the *Histeridae* (*Coleoptera: Histeroidea*). Genus (Supplement). Biologica Silesiae, Wrocław. 373 ss.
- PAWŁOWSKI J., KUBISZ D., MAZUR M. 2002: *Coleoptera* chrząszcze. [W:] GŁOWACIŃSKI Z. (red.): Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 88-110.
- PAWŁOWSKI J., PETRYSZAK B., KUBISZ D., SZWAŁKO P. 2000: Chrząszcze Bieszczadów Zachodnich. Monogr. Bieszczadzkie, **8**: 9-143.
- RUTA R., JAŁOSZYŃSKI P., KONWERSKI Sz. 2004: Nowe stanowiska gnilików (*Coleoptera: Histeridae*) w Polsce. Część 1. *Onthophilinae – Dendrophilinae*. Wiad. entomol., **23** (1): 13-20.
- TRELLA T. 1928: Wykaz chrząszczy okolic Przemyśla. *Trichopterygidae, Scaphidiidae, Histeridae, Dryopidae, Georyssidae, Heteroceridae, Dermestidae, Nosodendridae, Byrrhidae*. Pol. Pismo ent., **6** (3-4): 186.